

старинной украинской лирики. – СПб., 1907.; **ДН** – Ділова і народнорозмовна мова XVIII ст.: (Акти сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / Підгот. до вид. В.А. Передрієнко. – К. : Наук. думка, 1986; Зош. – Навчальний зошит з латинської мови, рукоп. серед. XVIII ст. Рукоп. НБУ, ш. І.3916; **ІВ** – Інтермедії до драми «Воскресеніє мертвих» Г. Кониського, за списком 1748 р. Рукоп. НБУ, ш. І.174; **ІКД** – Інтермедії до драми М. Довгалевського «Комическое действие на Рождество Христово», 1736 р. Рукоп. НБУ, ш. 521п/1710; **КЗ** – Зиновіїв Кл. Вірші. Приповіді посполиті, публікація за рукоп. зб-кою кін. XVII – поч. XVIII ст. / Підгот. до вид. В. Колосова та І. Чепіга. – К. : Наук. думка, 1971; **МБ** – Драма «М[и]л[о]сть Б[о]жая», список I пол. XVIII ст. Рукоп. НБУ, ш. І.6527; **НЛ** – «Ніжинський літопис», повісті, легенди та ін, XVIII ст. Рукоп. НБУ, ш. Ніж. 34; **ПЛ** – Приватні листи XVIII ст. / Підгот. до вид. В.А. Передрієнко. – К. : Наук. думка, 1987.

В статье указана важность учета линейных модификаций основ в словоизменительных парадигмах глагола староукраинского языка XVIII в. Охарактеризованы природа, специфика аугментаций и элизий в глагольном словоизменении. Выявлено регулярность и функциональную нагрузку наращиваний и усечений глагольных основ в староукраинских текстах.

Ключевые слова: морфонология, линейные модификации основ, аугментация, элизия, глагольное словоизменение, наращивание, усечение.

The importance of linear modification of stems in inflectional paradigms of verb in old Ukrainian language in the XVIII centuries is indicated in the article. The nature, the specificity of augmentations and elisions in verbal inflection are characterized. The regularity and functional filling of accretions and truncations of verb stem in old Ukrainian texts are defined.

Key words: morphonology, linear modification of stems, augmentation, elision, verbal inflection, accretion, truncation.

УДК 80:811.111

АБСОЛЮТНА КОНСТРУКЦІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ПОХОДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Жуковська В.В.,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

У роботі здійснено огляд мовознавчих підходів до встановлення шляхів виникнення абсолютної конструкції у давньоанглійській мові. Визначено сутність абсолютної конструкції як структури вторинної предикації, окреслено її дистинктивні ознаки, проаналізовано структурно-морфологічну варіативність у сучасній англійській мові.

Ключові слова: абсолютна конструкція, походження, вторинна предикація, структурно-морфологічна варіативність.

Абсолютні конструкції неодноразово ставали об'єктом вивчення вітчизняних та зарубіжних мовознавчих розвідок. Антонія Руппель, автор монографії "Absolute constructions in early Indo-European" [10, с. 2], зазначає, що дослідження вказаних конструкцій тривають вже майже 200 років та називає дисертацію Е. Венцеля "De genetivis et dativis linguae Graecae, quos absolutos vocan" (1828) серед перших ґрунтовних наукових праць з цієї проблематики. На сьогодні в лінгвістиці наявна низка робіт, присвячених аналізу окремих аспектів абсолютної конструкції у синтагматичному і парадигматичному планах на матеріалі давніх і сучасних мов (Ісакова (2003), Серкіна (2000), Степанян (1997), Попович (1990), Aalto (1979), Stump (1985), Holland (1986), König, Auwera (1990), Gunnarson (2009), Dewey, Syed (2009), Bruno (2011), Timofeeva (2011) та ін.), що свідчить про достатньо повне висвітлення в науковій літературі її структурно-морфологічних, комунікативно-прагматичних і багатьох функціонально-семантичних характеристик у діахронії та синхронії. Попри чисельність здійснених досліджень ця проблематика не втрачає своєї актуальності і продовжує привертати увагу вчених-мовознавців, а лінгвістична багатогранність абсолютної конструкції ставить перед дослідниками низку питань, які потребують подальшого вивчення. Серед невиріше-

них проблем слід вказати відсутність у сучасній лінгвістиці загальноприйнятого визначення цієї конструкції та інвентаря її структурно-морфологічних варіантів, а також встановлення походження абсолютної конструкції в англійській мові.

Стаття має на меті здійснити огляд існуючих підходів до визначення шляхів появи абсолютної конструкції у давньоанглійській мові та проаналізувати її структурно-морфологічну варіативність у сучасній англійській мові із залученням даних Британського національного корпусу (BNC-BYU) [14].

Напівпредикативні конструкції, що не залежать від жодного члена речення, є прикметною рисою давніх індоевропейських мов [1, с. 5]. Такі конструкції називаються абсолютними чи самостійними. У різних мовах вони мають різні назви, але характеризуються структурною схожістю. Предикативним центром абсолютної конструкції зазвичай є дієприкметник, що виступає як «логічний присудок» конструкції і узгоджується в роді, числі та відмінку з іменем – «логічним підметом». Обидва компоненти «предикативної основи» конструкції стоять у певному відмінку, що є закріпленим в конкретній мові для цього типу конструкцій. У санскриті в незалежному звороті (*Locativus absolutus*) компоненти вживаються в місцевому відмінку; у давньогрецькій – в усіх непрямих відмінках цієї мови: родовому, давальному і знахідному, проте найпоширенішими були конструкції *Genetivus absolutus*; в латинській мові (*Ablativus absolutus*) – у відкладному відмінку; в готській і старослов'янській – у давальному відмінку [4; 1; 8; 10]. Вся конструкція за змістом рівнозначна підрядному обставинному реченню.

Як вже зазначалося, предикативним центром абсолютної конструкції є неособова форма дієслова, найчастіше дієприкметник, оскільки саме він показує значну синтаксичну гнучкість в плані категорії роду, числа і відмінка. Дієприкметники вживаються в різних часових формах, допустимих для певної мови, зазвичай в формі теперішнього і минулого часу, вказуючи на одночасність чи передування дії матричного речення [1, с. 7].

Джерелом абсолютних конструкцій в сучасній англійській мові є давньоанглійський абсолютний давальний. Поява абсолютних конструкцій в давньоанглійській мові до сьогодні є дискусійним питанням. Виокремлюються принаймні три підходи до їх трактування:

1. абсолютні конструкції є кальками (синтаксичними, лексичними) з латинської мови;
2. абсолютні конструкції є суто германськими утвореннями;
3. абсолютні конструкції є результатом так званого «вибіркового багаторазового калькування».

Прибічники першої точки зору, згідно з якою абсолютні конструкції є синтаксичними кальками (Callaway (1889), Ross (1893), Sørensen (1957), Kisbye (1972), Sato (2009)) стверджують, що зазначені одиниці ввійшли в давньоанглійську через інтенсивні переклади з латини, особливо переклади Біблії. О. Тимофеева [12] розглядає давньоанглійські абсолютні конструкції як «лексичні кальки», стверджуючи, що вони були запозичені з латини не як конструкції, а як слова. Такий процес спостерігається у часто вживаних («ідіоматичних») латинських висловах.

Низка дослідників розглядають абсолютну конструкцію як суто протогерманську / індоевропейську конструкцію (Bauer (2000), Costello (1982), Holland (1986), Моргалёва (2009)). Оскільки абсолютні конструкції були притаманні індоевропейській мові та наявні в багатьох мовах цієї сім'ї, вчені вважають очевидним, що давньоанглійська мова успадкувала абсолютну конструкцію з протогерманської.

Третя, альтернативна до двох попередніх, точка зору намагається поєднати найвагоміші тези двох вищезазначених підходів і подолати їхні головні недоліки, пропонуючи власне бачення появи абсолютних конструкцій в давньоанглійській мові: вибіркове багаторазове калькування. Зазначається, що індоевропейська абсолютна конструкція була успадкована давньоанглійською через протогерманську. Вже на цьому ранньому етапі абсолютні конструкції в давньоанглійській були на межі зникнення, що було природним процесом у більшості давніх мов індоевропейської сім'ї. Натомість у перекладах висока частота абсолютних конструкцій в латинських оригіналах спричинила збільшення частоти абсолютних конструкцій в текстах перекладів такою мірою, що ця конструкція знову повернулася в давньоанглійські тексти (зазвичай у кількості співвідносній більшою чи меншою мірою з обізнаністю автора перекладу з латиною). І, зрештою, на початку середньоанглійського періоду відбувся ще один спад у вживаності абсолютних конструкцій [13].

Разом з тим, незважаючи на здавалось би достатньо повне уявлення про абсолютну конструкцію, її статус все ще не є однозначно визначеним у сучасній англістиці. Терміном «абсолютна конструкція» часто позначається різне коло явищ. Деякі лінгвісти трактують абсолютну конструкцію як словосполучення, що у синтаксичній структурі речення виконує функцію складаної обставини

(Гордон (1960), Kaushanskaya, Kovner et al. (1963), Ganshina, Vasilevskaya (1964), Венгерова (1965), Gordon, Krilova (1973), Бескровная (1974), Блиндус (1975), Blokh (1983), Leech (1989), Maclin (2004)). Інші ж трактують її як підрядне речення у складі складного речення, оскільки на відміну від словосполучення ця конструкція не вноситься у речення у готовому вигляді і не може слугувати засобом номінації одиничного денотата (Есперсен (1958), Curme (1961), Волкова (1970), Greenbaum, Quirk (1991), Biber, Conrad, Leech (2003)); і лише деякі лінгвісти розглядають ці конструкції як самостійні речення (Poutsma (1929), Onions (1932), Scheurweghs (1997), Tallerman (1998), Комиссарова (1982), Сазонова (1990), Кулагин (1974), Туранский (1968)). Крім того, низка мовознавців визнає абсолютні конструкції мовленнєвими конструктами, що посідають проміжне місце між рівнем словосполучення та речення в ієрархічній системі мовних знаків (Алексеева (1975)).

Більшість вчених включають в обсяг цього поняття звороти як з дієприкметником, так і без нього (Керм (1931), Дундукова (1964), Лльш (1971), Stump (1984), Kortmann (1991), Серкіна (2000), Гусар (2001)). Деякі лінгвісти відносять до абсолютних конструкцій парцеляти і утворення типу St Paul's (Богданович (1988), Попович (1990)). Інші мовознавці (Stump (1984), Kortmann (1995)) до складу абсолютних конструкцій включають різного роду конструкції, що виступають в реченні підрядними обставинними реченнями, а їх логічний зв'язок з матричним реченням не є вираженим.

Визначаючи абсолютну конструкцію особливим типом синтаксичної структури, Г. Стамп [11, с. 8] вважає її конструкцією, що складається з іменної групи у значенні «суб'єкта», яка поєднується з предикативною групою з неособовою формою дієслова та виконує обставинну функцію відносно головного речення. Підкреслюється, що конструкція має власний підмет, який зазвичай некорелативний з жодним членом головного речення. Конструкція не пов'язана з рештою речення синтаксично, проте семантично не ізольована від нього. Наприклад:

*There were the usual pairs of opening lights over each saloon window, **all each side being opened or closed together by a small lever** (BNC CBK 1);*

*In the 1970s eurobonds were typically placed in managed accounts, international investors had few alternatives to eurobonds, and there was high demand for bonds, **all these factors suggesting ease of entry** (BNC HY3 1).*

Як видно з наведених прикладів, в реченнях з абсолютною конструкцією відбувається ускладнення однієї предикативної лінії за рахунок додавання неповної предикації. Основні компоненти абсолютної конструкції співвідносяться між собою як суб'єкт і предикат, і між ними існують відносини аналогічні тим, які спостерігаються між підметом і присудком, але в той же час і відмінні від них, оскільки предикату в абсолютній конструкції не притаманні категорії часу і способу у тій мірі, в якій вони притаманні присудку [6, с. 4]. В абсолютній конструкції зазвичай наявний власний суб'єкт. Цей суб'єкт може бути названий вторинним підметом, тому вся конструкція в цілому є предикативною одиницею чи предикативним реченням, що виражає вторинну предикацію. Наявність предикації певним чином зближує речення і абсолютну конструкцію, проте ці дві конструкції не є тотожними, оскільки на відміну від речення, яке може функціонувати як мінімальна мовленнєва одиниця, абсолютна конструкція залежить від ядерного речення через відсутність в її складі особової форми дієслова.

Абсолютна конструкція в сучасній англійській мові характеризується певною структурно-морфологічною варіативністю. Виокремлюються абсолютні конструкції з дієприкметником (Nominative Absolute Participial Construction) та без нього (Nominative Absolute Constructions), які в свою чергу можуть бути прийменниковими (Prepositional Absolute Participial Construction та Prepositional Absolute Construction) або безприйменниковими.

Спостерігається також і варіативність у вираженні компонентів абсолютної конструкції. Так, перший компонент конструкції може бути виражений

1. іменником:

*All **things being equal** we could probably turn one of these things around, which is basically preparing all the literature, briefing the systems people and getting it all printed up and everything in about six weeks (BNC JJ7 1);*

2. субстантивним сполученням:

*To the executions for heresy, Sussex made a gory contribution, **twenty-seven men and women being burnt between 1555 and 1558** (BNC CB6 1);*

3. особовим займенником в номінативному відмінку (в розмовному мовленні – також в об'єктному):

*A prompt reply I would have deemed a common decency, **you being a fellow screenplay writer**, though I must say I have never cared for your work, finding it, at once, both florid and superficial (BNC FBM 11),
She was surprised he lived so poorly, **him being a successful man** (BNC FNU 4);*

4. (рідко) займенником *it* або *this*:

***This being so**, possession of such weapons must also be called in question (BNC CHC 4).*

Другий елемент абсолютної конструкції може бути виражений

1. дієприкметником (в будь-якій своїй формі):

***Weather permitting**, there are frequent painting and sketching expeditions available to all members (BNC C89 8),*

*Vaughan was well educated and middle class, **his father having been** an engineer, his mother a talented musician (BNC F9U 2);*

2. дієприкметником у ролі зв'язки + предикатив:

***But the occasion having seemed to offer itself**, he had spoken (Dreiser);*

3. дієприслівником:

*It was a mixture of amusement and exasperation with her friend, **with worry added** (BNC, HTS 1);*

4. іменником:

*What do you want?' he began, **his voice a whisper**, then fell silent, as Chen increased the pressure of the gun against the side of his head (BNC, G04 1);*

5. іменником з прийменником (прийменниковим зворотом):

*Nathan was standing defiantly, **hands in pockets**, near the window (BNC, AD9 2);*

6. прикметником:

*The Marines backed away fearfully, **eyes wide** (BNC, FRS 6);*

7. прислівником:

***With the Cold War over**, and the Communist Party divided, we can no longer give excuses for the shortcomings of the system, the lack of accountability (BNC, AHN 2);*

8. (рідко) інфінітивом:

*It was like someone playing **with the family to listen** (Mansfield).*

Як вже зазначалося вище, розрізняються прийменникова, яка у сучасній англійській мові типово вводиться прийменником *with / without*, та безприйменникова абсолютні конструкції (у термінах Г. Стампа (augmented та unaugmented absolute constructions [11, с. 1]), наприклад:

*The weather forecast is hardly optimistic, **with wind liable to play a strong role**, and when England captain Peter McEvoy presents the prizes tomorrow a sub-par score would be useful (BNC, AKM 1);*

*I yearn for a night beneath a sound roof, **without insects crawling in my hair and vermin nibbling my toes** (BNC, GW2 1).*

Інколи абсолютна конструкція може вводиться прийменниками *what with*. Абсолютна конструкція з *what with* переважним чином вживається в розмовному мовленні [9, с. 103], наприклад:

*“Personally I would advise you to give them your blessing, **what with the baby and all**. A new little Ryan... a Ryan that your daughter is carrying inside her.” (BNC, CR6 1).*

Відносно новим явищем у сучасній англійській мові є вживання у зазначеній конструкції прийменника *despite*, наприклад:

*Its recommendation for a global oil strategy has so far received no recognition, **despite oil being the lifeblood of industrial (modern) society** (BNC, B1W 1).*

Проте слід зауважити, що статус прийменникових абсолютних конструкцій викликає дискусію. Наприклад, Дж. Керм конструкції з прийменником *with* не розглядає як абсолютні, називаючи їх

«прийменниковими групами» [7, с. 156]. Л.С. Бархударов вважає, що використання *with* і *without* при абсолютному словосполученні є факультативним і можливе не у всіх випадках [2, с. 135]. В.І. Куришева також заперечує можливість віднесення конструкцій з *with* до абсолютних утворень, пояснюючи свою позицію тим, що «абсолютні конструкції передбачають відсутність експліцитно вираженого зв'язку між конструкцією та основним складом речення» [3, с. 6]. Я.І. Рецкер у свою чергу вважає, що прийменникові звороти з внутрішнім предикатним зв'язком, що вводяться прийменником (головним чином *with*), є абсолютними, причому прийменник у цьому випадку отримує «функцію близьку до функції сполучника» [5, с. 6].

Отож, здійснивши огляд структурно-морфологічних та функціональних характеристик абсолютної конструкції в сучасній англійській мові, вважаємо, що абсолютна конструкція характеризується такими структурно-формальними ознаками: 1. бінарною структурою;

2. визначеним способом вираження компонентів (перший із них номінативний, а у значенні другого виступає обмежений клас слів – неособові форми дієслова чи слова, що використовуються в позиції недієслівного компонента іменного складеного присудка);

3. фіксованим порядком компонентів (перший компонент завжди передує другому);

4. предикативним типом зв'язку між компонентами (перший – суб'єкт, другий – предикат);

5. рівноправністю і взаємозалежністю компонентів;

6. відносною самостійністю у структурі речення;

7. відосбленням конструкції від основного складу.

Звичайно, зазначені ознаки потребують подальшого уточнення і перевірки, що п е р с п е к т и в і буде здійснено у наших майбутніх розвідках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балута А.А. Абсолютные обороты с обстоятельственным значением в индоевропейских и семитских языках / А.А. Балута // Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика». – 2013. – № 2. – С. 5–10.
2. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка / Л.С. Бархударов – М. : Высшая школа, 1966. – 200 с.
3. Куришева В.И. Беспричастный именительный абсолютный в современном английском языке: автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» – Горький, 1975. – 21 с.
4. Моргалёва В.В. Абсолютные причастные обороты в готском и древнеанглийском / В.В. Моргалёва // Вестник ТГПУ. – 2008. – Выпуск 2 (76). – С. 73–77.
5. Рецкер Я.И. Стилистико-грамматическое значение абсолютных конструкций в современном английском языке: автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» – М., 1953. – 23 с.
6. Степанян Л.Л. Роль абсолютной конструкции в передаче прагматической установки текста в английском языке: дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Л.Л. Степанян. – М., 1997. – 137 с.
7. Curme G.O. A Grammar of English Language. Syntax / George Oliver Curme. – Boston, N.Y., 1931. – 616 p.
8. Dewey T.K. Case variation in Gothic absolute constructions / T.K. Dewey, Y. Syed // The Role of Semantic, Pragmatic, and Discourse Factors in the Development of Case – John Benjamins, 2009 – P. 3–22.
9. Felser C. Deconstructing what with absolutes / C. Felser, D. Britain // Martin Atkinson – The Minimalist Muse. Essex Research Reports in Linguistics – Volume 53. – 2007. – С. 97–134.
10. Ruppel A. Absolute constructions in early Indo-European / A. Ruppel – New York : Cambridge University Press, 2013. – 255 p.
11. Stump G.T. The semantic variability of absolute constructions / G.T. Stump – Dordrecht: D. Reidel Publishing Co., 1985. – 403 p.
12. Timofeeva O. Translating the texts where et verborum ordo mysterium est: Late Old English idiom vs. ablatives absolutus / O. Timofeeva // The Journal of Medieval Latin – Vol.18. – 2008. – P. 217–229.
13. van de Pol N. Between copy and cognate: the origin of absolutes in Old and Middle English / N. van de Pol // The Origins of Bound Morphology – Leiden : Brill, 2012. – 31 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. British National Corpus (BNC-BYU) – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://corpus.byu.edu/bnc/>

В работе сделан обзор языковедческих подходов к установлению путей возникновения абсолютной конструкции в древнеанглийском языке. Определена сущность абсолютной конструкции как структуры вторичной номинации, представлены её дистинктивные признаки, проанализирована структурно-морфологическая вариативность в современном английском языке.

Ключевые слова: абсолютная конструкция, происхождение, вторичная предикация, структурно-морфологическая вариативность.

The article presents the account of linguistic approaches to the origin of the absolute construction in Old English. The essence of the absolute construction as a secondary predication structure has been defined, the distinctive features of the construction have been presented and its structural and morphological variability in Present-day English are analyzed.

Key words: absolute construction, origin, secondary predication, structural and morphological variability.

УДК 80:811.111

ІМПЛІЦІТНІСТЬ АНГЛОМОВНОЇ ВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Гладуш Н.Ф.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті аналізуються особливості сучасної англomовної поведінки. Відзначаються такі релевантні риси англomовної вербальної поведінки, як високий ступінь імпліцитності і опосередкованості, некатегоричності та компромісності щодо інтересів комунікантів. У висновках здійснено спробу узагальнити основні ідіоматичні ознаки мовленнєвої поведінки англійців, які необхідно враховувати у процесі навчання англійської мови.

Ключові слова: вербальна поведінка, прямий мовленнєвий акт, непрямий мовленнєвий акт, імпліцитність, конвенціональність.

Стиль вербальної поведінки англomовного і україномовного комунікантів – різний, що обумовлено різними типами культур, якими визначаються нормативний етикет, соціальні норми, складовими яких є і мотиви, цілі, мовленнєві дії мовців тощо. Спілкування за допомогою «натяків» є невід’ємною рисою національного менталітету, зрозумілого для носія англomовної культури, і виступає основним ключовим моментом, без урахування якого неможливо з’ясувати суть англomовної комунікації. Важливо підкреслити, що ця особливість виявляється в регулярних відмінностях між семантичним і прагматичним значенням і призводить у практиці спілкування до протиріччя між тим, що говориться, і тим, що мають на увазі. Тому у реальному спілкуванні доцільно протиставити мовленнєві дії, які виражають інтенцію адресанта безпосередньо, та мовленнєві дії, які втілені у форму іншого мовленнєвого акту (або прямі – непрямі мовленнєві акти). Порівняйте: *Put the light on. – I would appreciate if the light was put on. – It is too dark in here.*

Наказовий спосіб однозначно виявляє інтенцію мовця вмикнути світло. Друге висловлення легко прочитується як спонукальне, бо вказана бажана дія адресата, третє висловлення може бути спонукальним тільки у певних ситуаціях. Одно-однозначне співвідношення у мові – це швидше виняток із загального правила [2: 54]. Такі явища, як імпліцитність, метафори, іронія, непрямі мовленнєві акти, можуть бути об’єднані в межах поняття «непрямої комунікації» [1: 15], релевантними ознаками якої є ускладнена інтерпретативна діяльність адресата, неконвенціональність, ситуативна обумовленість і креативність.

Психологічною основою імпліцитних мовленнєвих дій може бути небажання адресанта розкрити свої наміри. Це небажання пояснюється різними причинами: інтенції можуть бути неприємними для адресата або сприйматися адресантом як такі, що принижують його самоповагу (порівняйте використання натяків замість наказу, вибачення, прохання); інтенції можуть суперечити етикетним нормам поведінки і прийнятним правилам мовленнєвої взаємодії комунікантів. Багато чого залежить і від жанру та умов спілкування. Наведемо приклад: